

*В.О. Онищенко, д-р екон. наук, М.М. Бузанакова, магістр,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Протягом двох століть становлення й розвитку світового індустріального господарства в економіці багатьох країн відбувалися банківські кризи, які виникали періодично внаслідок неповернення кредитів, знецінення інвестицій, відтоку депозитів тощо. Якщо до ХХ століття банківські кризи виникали в межах однієї, двох чи трьох країн, то невдовзі стали набувати міжнародного характеру. У цілому в Євразії та Америці протягом двох століть банківські кризи виникали близько 20 разів. Вони спричинили значні втрати для світової економіки. Подекуди кризи тривали роками, іноді повторюючись, та найбільш масштабною стала криза 2008 року, яка розвивалася надзвичайно швидко і за декілька місяців проявилася фактично у всіх країнах світу, незалежно від рівня їх економічного розвитку.

Міжнародним банком розрахунків розроблено ряд критеріїв, за якими можна виявити наявність банківської кризи:

- проблемні активи комерційних банків країни становлять понад 2 % ВВП;
- націоналізація банків набула масового характеру, депозити заморожено;
- сума коштів, необхідних для порятунку банківської системи, перевищує 2 %;
- центральний банк гарантує виплати за всіма депозитами, не забезпечуючи свої гарантії матеріально.

В Україні однією з основних причин банківської кризи була ситуація, яка склалася в 2008 році на міжбанківському ринку. З приходом іноземного капіталу обсяги міжбанківського ринку значно зросли, адже іноземні банки мали можливість залучати дешеві ресурси материнських компаній і розміщувати їх під значно вищі процентні ставки на вітчизняному ринку. Так, якщо протягом 2001-2007 рр. частка міжбанківських кредитів у ресурсах комерційних банків була стабільною і становила близько 14 %, то на початок 2008 року цей показник збільшився удвічі – до 28 %. Банки почали активно використовувати це джерело запозичення коштів та швидко нарощували кредитні портфелі.

Темпи приросту обсягів наданих кредитів протягом 2002-2007 рр. у середньому становили близько 70 % за рік, тоді як темп зростання ВВП у середньому становив 58 % за рік. У 2008 році після виникнення кризи темпи кредитування знизилися й становили 57,3 %, а в 2009 році темп зростання кредитування взагалі був від'ємним.

Із початком світової фінансової кризи іноземні банки почали виводити ресурси з українського ринку, до того ж відбулося зменшення коштів, розміщених на депозитних рахунках. Зупинення ринку міжбанківського

кредитування значно підірвало ліквідність банків і фактично стало причиною кризи.

Наслідками ж кризи для банківської системи України стали:

- значне зростання проблемних активів, частка яких у 2008 році становила 6 %, а в 2009 зросла до 15 %;
- зростання витрат банківських установ, що на фоні збільшення відрахувань до резервів призводить до збільшення кількості банківських установ, що є збитковими.

Забезпечення прибуткової діяльності – необхідна умова фінансової стійкості та якісного розвитку банків для підвищення їх конкурентоспроможності на фінансовому ринку. Банківська система в 2007 році отримала найбільший за всі роки існування вітчизняної банківської системи обсяг прибутку – 6,6 млрд. грн., що в 1,6 раза більше, ніж за 2006 рік (4,1 млрд. грн.), і в 12 разів більше обсягу прибутку 2001 року. Якщо протягом 2007-2008 років спостерігалось зростання темпу приросту величини чистого прибутку (40,9 % у цілому по банківській системі України), то в 2009 році збитки в цілому по банківській системі України становили 31 491 841 млн. грн.

Головна причина збитків – це формування банками резервів, які за підсумками 2009 року становлять до 40 % банківських витрат.

За прогнозами аналітиків, у 2010 р. кредитний портфель банків зросте на 4 %, переважно за рахунок кредитування держкомпаній державними ж банками. При цьому роздрібний портфель зменшиться на 15 %. Поновлення кредитування стримується не тільки відсутністю довгочасних ресурсів у секторі, але й дефіцитом довіри банків.

За іншими прогнозами 2010 рік стане для банківської системи періодом поступового відновлення. Прибуток банківського сектора в наступному році може становити близько 5 млрд. грн. При цьому поворотним моментом для банків стануть весна-літо, коли активно збільшиться приплив гривневих депозитів населення, з'явиться можливість запуснути кредитування юридичних і фізичних осіб. Стосовно проблемних кредитів, то їхня частка досягне свого піку і до кінця року почне поступово знижуватися. Кредитування фізичних осіб в іноземній валюті в 2010 році буде мінімальним, а от відновлення кредитування фізичних осіб у національній валюті варто очікувати навесні 2010 року. З урахуванням прогнозного зростання в промисловості, транспорті, сільському господарстві, торгівлі та інших секторах економіки приріст кредитного портфеля юридичних осіб 2010 року в національній валюті становитиме 25-30 %, в іноземній валюті – 10 %.